

Drumul către sine – Șapte lecții despre educație (după *Siddhartha*, de Hermann Hesse)

1. Începutul tuturor lucrurilor sau „cei șapte ani de-acasă”

Povestea: Siddhartha este fiul strălucit al unui brahman, membru al castei superioare hinduse. El își începe, încă din copilărie, formarea spirituală, al cărei scop este Nirvana, contopirea în Absolut (Atman, spiritul universal). Încă de la început, meditația asupra a ce înseamnă a fi Om este centrală în pelerinajul lui spiritual. Tânărul face progrese uimitoare în formarea sa, și își însușește cu sârg tradițiile brahmanismului hindus, în care excelează, spre bucuria părinților, spre invidia tovarășilor săi și spre admirația fetelor din anturajul său.

Citat: [Siddhartha] ...începuse chiar să înțeleagă cum să rostească cuvântul cuvintelor, cuvântul Om... Inima tatălui său tresălta de bucurie văzând cum fiul său învăța însetat de cunoaștere, văzând cum din el avea să crească un mare înțelept și preot, un adevărat prinț printre brahmani. Pieptul mamei sale tresălta de plăcere când îl privea, când îl vedea pășind, când vedea cum se așeza și se ridica frumosul și puternicul Siddhartha, pășind cu picioarele sale suple și dându-i binețe cu o cuviință deplină.

Lecția – Așa cum spunea Pr. Richard Rohr, „noi nu suntem ființe umane chemate să învețe a deveni ființe spirituale, ci suntem creați ca ființe spirituale, care poartă chipul lui Dumnezeu și care sunt chemate să învețe ce înseamnă a deveni Oameni.” Pe acest drum al formării, părinții sunt primele repere ale copiilor. Ei au datoria de a-și călăuzi copiii în formarea rutinelor, a deprinderilor fundamentale pentru viitorul lor.

2. Despărțirea de ritual – cunoaștere și trăire

Povestea: După ani de formare disciplinată și de meditații asidue, în adâncul sufletului său, Siddhartha rămâne însă nesatisfăcut în căutările sale și începe să fie măcinat de îndoieli. Ceea ce îl nedumerea și îl nemulțumea profund pe tânărul brahman era lipsa de coerență între cunoașterea acumulată prin meditație și ritualurile cărora li se supuneau neconștient din casta sa, pe de o parte, și, pe de alta, faptul că acestea nu păreau să se armonizeze în sensul cel mai profund cu felul foarte comod și tihnit în care își trăiau ei viața.

Citat: Spălările trupului erau binevenite, dar ele erau apă, nu te spălau de păcate, nu vindeau setea spiritului, nu destrămau teama inimii. Nimic nu era mai presus de jertfiri și de invocarea zeilor – dar oare asta să fi fost totul? Aduceau jertfirile fericirea? Și care va fi fiind adevărul în privința zeilor?

...unde erau brahmanii, unde preoții, unde înțelepții sau penitenții care reușiseră nu numai să știe, ci și să trăiască știința aceasta cea mai profundă? Unde era oare acela care știa să transpună, în mod miraculos, sălășluirea în Atman din somn în starea de trezie, în viață, la fiecare pas, în cuvânt și în faptă?

Lecția – Rutinele nu sunt scop în sine. Ele au valoare atâta vreme cât ne conduc dincolo de ele – dincolo de dobândirea unei profesii, de obținerea unei slujbe, de formarea unei familii sau de asigurarea materială, către căutarea sensului existenței (care nu este doar despre mine și ai mei, ci și despre alții și despre tot ceea ce ne înconjoară). T.S. Eliot (1888-1965) spunea: „Unde este înțelepciunea pe care am pierdut-o în știință? Unde este știința pe care am pierdut-o în informație?” Scopul educației este nu doar dobândirea de deprinderi și de cunoștințe, oricât de vaste ori de bine integrate ar fi acestea într-un sistem de gândire coerent, ci formarea pentru viață și societate (ceea ce, îndeobște, numim înțelepciune). Nu știm cu adevărat decât ceea ce putem trăi în mod plener și cu încredere.

3. Asceza: prețul cunoașterii

Povestea: Spre dezamăgirea familiei, și în ciuda împotrivirii tatălui său, Siddhartha, se decide să înceapă o viață de pustnicie, în pădure, alături de samani, o grupare hindusă care adăuga o serie de practici ascetice dintre cele mai aspre ritualurilor și meditației pe care tânărul brahman le învățase acasă. Scopul lor era lupta cu patimile sufletului și despărțirea de lumea aparențelor, în care trăiau cei mai mulți dintre oameni. Dar, după trei ani petrecuți între samani, alături de Govinda, tovarășul său din copilărie, Siddhartha realizează că învățătura însăși este zădărnice, și că scopul vieții este mai presus de învățătură. De aceea, spre uimirea

prietenului său, decide să părăsească și această școală de formare, însă nu înainte de a fi dovedit că și-a însușit lecțiile ei.

Citat: *Privirea îi îngheța când în cale îi ieșeau femei; gura i se schimonosea de dispreț când mergea printr-un oraș cu oameni frumos îmbrăcați. Vedeau cum negustorii făceau negoț, cum bogătașii se duceau la vânatoare, cum cei încercați de durere își plâneau morții, cum se ofereau târfele, cum doctorii se îngrijeau de bolnavi, cum preoții stabileau ziua semănatului, cum se iubeau îndrăgostiții, cum mamele își alăptau pruncii – dar la toate acestea nu merita să privești nici măcar cu un singur ochi, totul era minciună, totul duhnea a minciună, totul voia să lase impresia unui sens anume, impresia de fericire și de frumusețe, pe când în fond totul nu era decât o nemărturisită descompunere. Lumea avea un gust amar. Viața era un chin...*

N-am ajuns la nici un liman, am avut nevoie de mult timp ca să pricep, o, Govinda, următorul lucru: că nimic nu se poate învăța! Eu cred că nu există cu adevărat acel lucru pe care noi îl numim «a învăța». Nu există, prietene, decât o singură știință, aflată pretutindeni, aceasta este Atman, ea este prezentă în mine și în tine și în orice ființă.

Lecția 5 – Educația adevărată nu poate fi doar joc și plăcere, oricât de importante ar fi acestea. Ea presupune un preț de plătit – sudoare, disciplină, uneori durere, și întotdeauna perseverență. Doar dincolo de acestea și de alte asemenea obstacole se poate culege fructul dulce al cunoașterii profunde și durabile. Totuși, nu știi cu adevărat decât atunci când ești conștient cât de mult este încă ceea ce nu știi, ba chiar nu vei ști niciodată, oricât te-ai strădui. Cunoașterea autentică implică modestie. Doar din acea postură smerită putem descoperi că de fapt adevărul se află în fiecare dintre noi, și este gata să iasă la iveală, dacă avem norocul de a întâlni un maestru care sa-l poată moși (numim aceasta maieutică).

4. Între învățătură și maestrul învățător

Povestea: Siddhartha și Govinda merg în căutarea lui Buddha, Iluminatul, cel care părea să fi descoperit secretul despătimirii și al cufundării în absolut. Întâlnindu-l, Siddhartha nu se lăsă copleșit de învățătura lui, căci învățătura nu mai avea nicio atracție pentru el, dar fu absolut fascinat de faptul că Buddha era perfectă întrupare a învățăturii pe care o propovăduia.

Citat: *„Azi vom asculta învățătura din gura lui”, spuse Govinda. Siddhartha nu răspunse. Învățătura nu-i trezea curiozitatea, nu credea că aceasta îl va îmbogăți cu ceva nou... Se uită însă cu atenție la capul lui Gotama, la umerii săi, la picioarele sale, la mâna lui ce atârna calm și avu impresia că fiecare falangă de la fiecare deget al acestei mâini era învățătura însăși, iradiind, respirând, emanând, răspândind cu strălucire adevărul. Bărbatul acesta, acest Buddha, era întruchiparea adevărului, chiar și în cea mai mică mișcare a degetelor sale. Omul acesta era un sfânt. Siddhartha nu venerase niciodată un om atât de mult, nu iubise niciodată un om atât de mult ca pe acesta.*

Lecția – Înțelepciunea, în sensul ei suprem, nu se poate învăța ca o lecție. Ea se ia, ca gripa, de la cineva care „suferă” de această condiție unică. Informațiile pot fi preluate de oriunde (Google știe oricând mai multe decât cel mai bun profesor). Dar scara valorilor și trăirea autentică nu pot fi însușite decât de la un maestru uman, oricât de imperfect ar fi acesta. Formarea deplină pentru viață nu poate fi învățată decât de la cei care o întrupează.

5. Înțelepciunea de dincolo de explicații

Povestea: Tânărul Siddhartha are un dialog consistent cu Buddha, în care acesta apreciază sinceritatea și seriozitatea căutărilor lui, dar îl avertizează cu privire la valoarea îndoielnică disputelor și explicațiilor, care sunt adesea sterile în ce privește eficacitatea lor pentru mântuire.

Citat: *„O, fiule de brahman, tu ai ascultat învățătura și, spre lauda ta, ai reflectat profund asupra ei. În ea ai descoperit o lipsă, un defect. Poți continua să reflectezi asupra ei. Cum ești însetat de cunoaștere, dă-mi voie însă să te previn în legătură cu jungla părerilor și cu disputele în jurul unor cuvinte. Nu părerile sunt importante, ele pot fi frumoase sau respingătoare, inteligente sau nebunești, oricine le poate îmbrățișa sau detesta. Însă învățătura pe care ai ascultat-o de la mine nu este o părere, iar țelul ei nu este să ofere unor însetați de cunoaștere explicații asupra alcătuirii lumii. Țelul ei este un altul; țelul ei este mântuirea de suferință. Acest lucru este propovăduit de Gotama și nimic altceva.”*

Lecția – Înțelepciunea presupune formarea spiritului critic și însușirea artei discernământului. Informațiile sunt astăzi la un clic distanță de toți cei ce studiază. Dar cine îl va ajuta pe învățăcel să

distingă între adevăr și non adevăr, între informația adevărată și informația falsă, între explicația coerentă, bazată pe fapte și teoria conspiraționistă, bazată pe ignoranță și pe frică, între persuasiune și manipulare? De asemenea, informațiile nu poartă cu ele sensuri. Înțelesul lor real nu poate fi descoperit decât atunci când sunt interpretate în contextul lor. Ei bine, toate acestea sunt aproape imposibil de realizat fără îndrumarea unui maestru. (Suntem noi oare astfel de repere și modele pentru cei pe care îi formăm?)

6. Criza – despărțirea de maestru

Povestea: Întâlnindu-l pe marele Maestru, Govinda este copleșit și decide să devină un ucenic al său, dar este profund dezamăgit de faptul că prietenul său, pe care îl admirase toată viața, decide să-și continue drumul și căutările fără el. Cei doi se vor despărți astfel pentru mulți ani. Siddhartha pleacă mai departe conștient că a primit tot ceea ce era de primit de la marele Maestru și că din acest punct mai departe trebuia să urmeze propria lui cale spre iluminare, așa cum făcuse și Buddha.

Citat: *Nu m-am îndoit nici o clipă că tu ești Buddha, că ai atins cel mai înalt țel pe care îl caută atâtea mii de brahmani și fii de brahmani. Tu ți-ai găsit mântuirea de moarte. Ți-ai aflat-o prin propria ta căutare, pe propriul tău drum, prin reflecții, prin meditație profundă, prin cunoaștere, prin iluminare. Nu prin învățătură ți-ai găsit-o! Și nimeni, după părerea mea, o, Sublimule, nu-și va afla mântuirea printr-o învățătură. Și nimănui nu-i vei putea împărtăși prin cuvinte și prin învățătură ceea ce ți s-a întâmplat ție, precucernice, la ceasul iluminării tale! învățătura lui Buddha iluminatul conține multe lucruri, ea propovăduiește multe lucruri, să trăiești cum se cuvine, să te ferești de ceea ce este rău. Dar această învățătură atât de limpede, atât de venerabilă, nu conține un lucru: ea nu conține taina a ceea ce Sublimului însuși, singurul dintre atâtea sute de mii, i-a fost dat să trăiască. Iată deci la ce mă gândeam și ce am înțeles eu ascultându-ți învățătura. Iată de ce îmi voi continua călătoria: nu pentru a căuta o altă învățătură, o învățătură mai bună, căci eu știu că aceasta nu există, ci pentru a părăsi toate învățăturile și pe toți învățătorii, atingându-mi singur scopul sau murind. Adesea însă mă voi gândi, o, Sublimule, la această zi, la ceasul acesta în care am văzut cu ochii mei un sfânt."*

Lección – Scopul educației NU este formarea unor clone, care să semene până la identificare cu maestrul și profesorii lor (aceasta este o imagine a iadului; Dumnezeu cu creează copii, ci se desfășează în diversitate). Omul este o ființă unică și trebuie să-și descopere propria cale, propria identitate. Dascăli autentici și de vocație vor facilita acest proces, încurajându-i pe învățacei să-și descopere propriul vis, propria vocație și să devină ceea ce ei înșiși cred că trebuie să fie, chiar dacă aceasta presupune o dureroasă despărțire.

7. Trezirea/convertirea sau în școala iubirii

Povestea (1): Plecând din crângul în care trăiau Buddha și ucenicii lui, Siddhartha cade într-un somn profund și are parte de experiența iluminării, care-l face să vadă lumea și frumusețea ei simplă dar desăvârșită cu ochi noi, pe care nu-i mai avusese până atunci. Se eliberează astfel de absurditatea negării totale a realității create, în care își trăise până atunci viața și se aruncă cu toată energia sa de om aflat la maturitatea vieții în a se bucura de noul sens pe care tocmai l-a descoperit.

Citat: *Privea în jurul său de parcă vedea lumea pentru prima oară. Cât de frumoasă mai era lumea, cât de multicoloră era lumea, cât de stranie și de enigmatică era lumea! Într-însa, aici, se afla albastrul, aici se afla și galbenul, aici se afla verdele, aici curgeau cerul și fluviul, străjuiau pădurile și munții, totul era frumos, totul era enigmatic și magic, iar în mijlocul acestor lucruri se afla el, Siddhartha, cel care se trezea, cel care se afla pe drumul spre sine însuși... „Cât de surd și cât de obtuz am mai fost! Își spunea el pășind grăbit înainte. Când cineva citește o scriere, căutând să-i pătrundă înțelesul, nu-i disprețuiește semnele și literele, numindu-le amăgire, hazard sau coajă lipsită de orice valoare, ci o citește, o studiază și o îndrăgește literă cu literă. Însă eu, cel care voiam să citesc cartea lumii și cartea propriei mele ființe, eu, așadar, am disprețuit, de dragul unui înțeles presupus dinainte, semnele și literele, numind lumea fenomenelor o amăgire, numindu-mi ochiul și limba fenomene accidentale și lipsite de orice valoare. Ei bine nu, toate acestea aparțin acum trecutului, căci, iată, m-am trezit, m-am trezit cu adevărat, născându-mă abia astăzi."*

Povestea (2): Primul proiect concret al lui Siddhartha s-a născut din întâlnirea fulgurantă cu frumusețea fragedă a unei tinere femei, la marginea unui sat și apoi din timpul îndelung cu prea frumoasa curtezană Kamala, careia îi cere să-l primească ucenic în școala iubirii.

Citat: *Am venit la tine, Kamala, pentru a-ți spune toate acestea! Tu ești prima femeie cu care Siddhartha vorbește fără să-și plece ochii. Niciodată nu-mi voi mai pleca ochii când în cale îmi va ieși o femeie frumoasă." Kamala zâmbea, jucându-se cu evantaiul său din pene de păun. Și îl întrebă: „Și Siddhartha n-a venit la mine decât pentru a-mi spune lucrul acesta?" „Pentru a-ți spune lucrul acesta și pentru a-ți mulțumi că ești atât de frumoasă. Și-aș vrea să te mai rog, Kamala, dacă nu te superi, să-mi fii prietenă și să-mi dai lecții, căci eu nu știu încă nimic din arta aceasta în care tu ești meșteră."*

Lecția – Nu există rețete unice sau infailibile pentru identificarea propriului drum în viață. Identificarea lui este un proces euristic în care, la un moment dat, într-o clipă imposibil de anticipat sau de fabricat în mod artificial, acumulările din anii de formare se coagulează într-o iluminare, ca o convertire, care face ca persoana care o experimentează să vadă oamenii și realitatea cu alți ochi, cum nu le-a mai văzut până atunci. Este ca atunci când te-ai îndrăgostit, și dragostea te face să vezi într-o lumină complet nouă nu doar persoana iubită, ci tot ceea ce o înconjoară.

[Această secvență este doar începutul celei de a doua jumătăți a pelerinajului spiritual al lui Siddhartha. Noi însă ne vom opri aici cu lecțiile despre educație. În nuvela lui Hesse sunt ascunse și alte sugestii, pe care vă invit să le descoperiți singuri mai departe.]

* * *

CONCLUZII: Educația – formarea pentru viață și societate, începe în propria familie a copilului, unde se pun temeliile, se formează deprinderile, se exersează disciplinele și se transmit valorile și tradițiile. Scopul educației, care este un proces exigent și anevoios, este nu acumularea de cunoștințe, ci identificarea sensului existenței – dobândirea înțelepciunii. Profesorii/maestrii/mentorii sunt esențiali, dacă nu chiar indispensabili ca îndrumători și modele pe această cale a formării, a cărei țință este descoperirea de către fiecare învățacel a propriei vocații, suprema împlinire a existenței umane. Așa sa ne ajute Dumnezeu!